

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 21. do 24. novembra 2011. godine, donijela je

ODLUKU

I

Prirodno-graditeljska cjelina crkve Svetoga Duha i Franjevačkog samostana u Fojnici proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik čini: Samostanska crkva Svetoga Duha sa pokretnim naslijeđem, potporne kamene zidine sa padinom sjeveroistočno ispod samostana i voćnjakom na Rupnovcu, voćnjak na padini južno od crkve, voćnjak na padini zapadno od crkve na lokalitetu Križ, šuma zapadno od crkve na lokalitetu Križ, groblje sa kapelom sv. Mihovila južno od crkve na lokalitetu Karauša i šuma jugoistočno od crkve na lokalitetu Bare.

Samostansko krilo izgrađeno 2001. godine nije zaštićeno odredbama ove odluke.

Pokretno naslijeđe iz stava 2. ove tačke sačinjava inventar samostanske crkve, te muzejska zbirka i bibliotečki fond koji su proglašeni nacionalnim spomenikom Odlukom o proglašenju pokretnog dobra - Muzejska zbirka i bibliotečki fond Franjevačkog samostana Duha Svetoga u Fojnici, broj 04-02-15/04-3 od 31.08.2004. godine („Službeni glasnik BiH“, broj 75/08).

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 1121, 1122, 1123, 1124, 1128, 1129, 1130, 1131, 3736 i 3737, k.o. Fojnica (3), općina Fojnica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini („Službene novine Federacije BiH“, br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je da osigura pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

Na prostoru definiranom u tački I stav 4. ove odluke, utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

Crkva Svetoga Duha (k.č. 1121):

- dopušteni su konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi na konstruktivnoj sanaciji crkve, te radovi koji imaju za cilj prezentaciju nacionalnog spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje (u daljnjem tekstu: nadležno ministarstvo) i stručni nadzor nadležne službe zaštite nasljeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nadležna služba zaštite);
- na ostalim objektima izgrađenim na k.č. 1121 (zgrada samostanskog muzeja, novog samostanskog krila i objektima ekonomskog bloka - kotlovnica, radionica, ostava, garaža) dopušteno je izvođenje radova koji neće ugroziti spomeničke vrijednosti nacionalnog spomenika, uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručni nadzor nadležne službe zaštite;

Potporni kameni zid (k.č. 1129):

- dopušteni su radovi tekućeg održavanja i radovi statičko-konstruktivne konsolidacije (ukoliko se za njima ukaže potreba), uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručni nadzor nadležne službe zaštite;

Voćnjak na Rupnovcu (k.č. 1129, 1130 i 1131):

- zabranjena je izgradnja industrijskih objekata ili objekata čija veličina ili namjena može ugroziti prirodno-graditeljsku cjelinu;

Voćnjak na padini južno od crkve (k.č. 1128):

- zabranjena je izgradnja objekata;
- dopušteno je izvođenje agrikulturnih mjera zaštite voćnjaka.

Voćnjak na padini zapadno od crkve na lokalitetu Križ (k.č. 1123, 1124):

- zabranjena je izgradnja industrijskih objekata ili objekata čija veličina ili namjena može ugroziti prirodno-graditeljsku cjelinu;
- dopušteno je izvođenje agrikulturnih mjera zaštite voćnjaka;

Šuma zapadno od crkve na lokalitetu Križ (k.č. 1122):

- zabranjeno je eksploatiranje šumskih resursa;
- dopuštena je higijenska sječa šume.

Groblje sa kapelom Sv. Mihovila južno od crkve na lokalitetu Karauša (k.č. 3736):

- dopušteni su radovi tekućeg održavanja na kapeli;
- zabranjena je izgradnja objekata čija veličina ili namjena može ugroziti prirodno-graditeljsku cjelinu;
- dopušteno je ukopavanje umrih na grobljanskoj parceli;

Šuma jugoistočno od crkve na lokalitetu Bare (k.č. 3737):

- zabranjena je izgradnja industrijskih objekata ili objekata čija veličina ili namjena može ugroziti prirodno-graditeljsku cjelinu;
- Zabranjeno je eksploatiranje šumskih resursa;
- dopuštena je higijenska sječa šume;

Zidno slikarstvo i pokretno naslijeđe:

- dopušteni su radovi na restauraciji i konzervaciji zidnog slikarstva i pokretnog naslijeđa, uz stručni nadzor nadležne službe zaštite.

Na muzejsku zbirku i bibliotečki fond u sklopu nacionalnog spomenika primjenjuju se mjere zaštite utvrđene Odlukom o proglašenju pokretnog dobra - Muzejska zbirka i bibliotečki fond Franjevačkog samostana Duha Svetoga u Fojnici.

IV

Iznošenje pokretnog naslijeđa iz tačke I stav 4. ove odluke (u daljnjem tekstu: pokretno naslijeđe) iz Bosne i Hercegovine nije dopušteno.

Izuzetno od odredbe prethodnog stava, dopušteno je privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine radi prezentacije ili konzervacije, ako se utvrdi da konzervatorske radove nije moguće izvršiti u Bosni i Hercegovini, odnosno ako se procijeni da se konzervacija u inozemstvu može izvršiti kvalitetnije, brže i jeftinije.

Odobrenje u smislu prethodnog stava daje Komisija, ukoliko nesumnjivo bude utvrđeno da to ni na koji način neće ugroziti pokretno naslijeđe.

Komisija u svom odobrenju za privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine utvrđuje sve uvjete pod kojima se to iznošenje može izvesti, rok za povrat dobra u Bosnu i Hercegovinu i zaduženja pojedinih organa i institucija na osiguranju tih uvjeta, te o tome obavještava Vladu Federacije, nadležnu službu sigurnosti, carinsku službu Bosne i Hercegovine i javnost.

V

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti u dijelu u kojem su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

VI

Svako, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VII

Ova odluka će se dostaviti Vladi Federacije, nadležnom ministarstvu, nadležnoj službi zaštite i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provođenja mjera utvrđenih u tač. II - VI ove odluke, te nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VIII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Komisije (www.kons.gov.ba).

IX

Prema članu V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

X

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Martin Cherry, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović i Ljiljana Ševo.

Predsjedavajući Komisije

Dubravko Lovrenović

Broj: 06.1-2.3-77/11-36
22. novembra 2011. godine
Sarajevo

O b r a z l o ž e n j e

I - UVOD

Na osnovi člana 2. stav 1. Zakona o provođenju odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, ustanovljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za to dobro podnesen zahtjev.

Gvardijan Franjevačkog samostana Duha Svetoga iz Fojnice podnio je, dana 10.02.2010. godine, prijedlog za proglašenje Crkve Svetoga Duha i Franjevačkog samostana u Fojnici nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

U skladu sa odredbama Zakona, a na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. i člana 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provođenju postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

Izjava o značaju dobra

Prirodno-graditeljsku cjelinu crkvu Svetoga Duha i Franjevačkog samostana u Fojnici sačinjava niz objekata koji su međusobno spojeni u fizičku i organsku cjelinu: Samostanska crkva Svetoga Duha sa pokretnim naslijeđem, potporne kamene zidine i groblje sa kapelom sv. Mihovila. Cjelinu okružuju voćnjaci na Rupnovcu, te voćnjaci na padinama južno i zapadno od crkve, kao i šuma na lokalitetima Križ i Bare. Ovako pozicioniran, kompleks je saglediv iz cijelog grada, što mu daje posebnu ambijentalnu vrijednost.

Crkvu Svetoga Duha karakteriše skladno arhitektonsko rješenje, djelo Josipa Vancaša. Sagrađena je 1889. godine u neoklasicističkom duhu. Unutrašnjost crkve je krajem XIX vijeka oslikao Josip Oisner. Prepoznatljivost ovog kompleksa odaje muzejski i bibliotečki fond samostana koji nastaje od njegovog osnivanja. Danas ga čini pinakoteka, zbirka predmeta izrađenih od metala, zbirka skulptura, zbirka predmeta izrađenih od tekstila, arhivska građa i biblioteka.

II- PRETHODNI POSTUPAK

U toku vođenja postupka, izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama i radovima na dobru, itd.,
- uvid u sadašnje stanje objekta,
- kopiju katastarskog plana,
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištenja dokumentacije u sklopu ove odluke.

Prema odredbi člana V stav 2. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir

u Bosni i Hercegovini i člana 37. Poslovnika o radu Povjerenstva, prije donošenja konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, Povjerenstvo je dužno pružiti mogućnost vlasniku predloženog nacionalnog spomenika, podnosiocu peticije, institucijama nadležnim za očuvanje naslijeđa, stručnim i naučnim institucijama, stručnjacima i naučnicima, kao i drugim zainteresiranim licima da iznesu svoje stavove. U skladu s tim, Povjerenstvo je zatražilo:

- Dopisom br. 02-35.1-11/09-48 i 02-35.1-11/09-49 (brojevi protokola Komisije) od 18.09.2009 godine, gvardijan Franjevačkog samostana Duha Svetoga iz Fojnice je podnio peticiju za proglašenje Samostanske crkve i Franjevačkog samostana Duha Svetoga u Fojnici nacionalnim spomenikom BiH;
- Dopisom br. 06.1-35.2-5/10-4 (broj protokola Komisije) od 10.02.2010. godine, gvardijan Franjevačkog samostana Duha Svetoga iz Fojnice je dostavio stav u postupku proglašenja dobara nacionalnim spomenikom i molbu za ubrzanje procesa za proglašenje Samostanske crkve i Franjevačkog samostana Duha Svetoga u Fojnici nacionalnim spomenikom BiH;
- Uz dopis br. 06.1-35.8-37/11-2 (broj protokola Komisije) od 19.01.2011. godine, gvardijan Franjevačkog samostana Duha Svetoga iz Fojnice je dostavio projekat postojećeg stanja Samostanske crkve u Fojnici;
- Uz dopis br. 06.1-35.2-8/11-71 (broj protokola Komisije) od 26.05.2011. godine, gvardijan Franjevačkog samostana Duha Svetoga iz Fojnice je dostavio dodatnu dokumentaciju za Samostan i Samostansku crkvu u Fojnici;
- Uz dopise br. 06.1-36.1-7/11-60 i 06.1-35.2-8/11-77 (brojevi protokola Komisije) od 02.06.2011. godine, gvardijan Franjevačkog samostana Duha Svetoga iz Fojnice je dostavio dokumentaciju za Samostan i Samostansku crkvu u Fojnici u digitalnoj formi;
- Uz dopis br. 06.1-35.2-8/11-110 (broj protokola Komisije) od 02.09.2011. godine, gvardijan Franjevačkog samostana Duha Svetoga iz Fojnice je dostavio dodatnu dokumentaciju za Samostan i Samostansku crkvu u Fojnici;
- Uz dopis br. 06.1-35.9-33/11-39 i 06.1-36.1-7/11-167 (brojevi protokola Komisije) od 04.11.2011. godine, Općina Fojnica, Služba za urbanizam, obnovu, građenje, katastar i imovinsko-pravne poslove je dostavila: Prednacrt prostornog plana za Općinu Fojnica i katastarske podatke za Crkvu Sv. Duha i Franjevački samostan u Fojnici.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Fojnica je smještena u centralnom dijelu Bosne, pedesetak kilometara zapadno od Sarajeva. Smještena je između planina Motorac i Zahor, na naplavini uz desnu obalu Dragače. Franjevački samostan Sv. Duha u Fojnici smješten je na brdašcu zvanom Križ u Fojnici.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 1121, k.o. Fojnica, općina Fojnica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Historijski podaci

Fra Mijo Batinić smatra da je prvo osnivanje franjevačkog samostana i crkve u Fojnici vezano za dolazak Dubrovčana i Sasa kao zakupaca fojničkih rudokopa, te njihovih radnika u rudnicima. Kako su ovi doseljenici bili katolici, sa sobom su vjerovatno vodili i svoje svećenike, uglavnom Nijemce i Italijane.¹ Kasnije je odnos stranog i domaćeg svećenstva prešao u korist domaćeg. Period osnivanja samostana fra Mijo veže za polovinu XV vijeka (izvor u fusnoti),² Svakako su u to vrijeme franjevci živjeli u Fojnici jer je 1463. godine, nakon osvajanja ovog dijela Bosne od strane Osmanlija, fra Anđeo Zvizdović pošao u selo Milodraž sultanu Mehmedu II el Fatihu sa molbom o ostanku franjevaca u Bosni, kao i povratku pobjeglih i davanju osnovnih prava na život. Fra Anđeo Zvizdović je tom prilikom dobio *ahdnamu*, koju su franjevci cijelo vrijeme osmanske vladavine koristili prilikom traženja smanjivanja poreza, gradnje ili kod obnove porušenih i oštećenih crkava (*J. Jelinić, 1990, 115-116*).

Samostan je u prvo vrijeme bio podignut na Pazarnicama³ iznad sadašnjeg muslimanskog groblja. Početkom XVI vijeka samostan je dislociran na sadašnje mjesto⁴. Tome u prilog ide podatak da su 1502. godine tražili dozvolu da popode crkvu, što je razumljivo ukoliko su je na tom mjestu tek podigli. (*M. Batinić, 1913, 25*). Međutim, po dokumentu iz 1527. godine, nastalom nakon požara koji je razorio crkvu, izgleda da franjevci nisu napustili Pazarnicu⁵. Zbunjenost vezana za godine selidbe franjevaca iz Pazarnice na Križ nastaje i pri čitanju molbe gvardijana samostana fra Franje Češkog iz 1515. godine kada je uputio molbu vlastima da uz samostan podignu musafirhanu gdje će «badava imati noćište i hranu oni Muslimani,

¹ Fra. M. Batinić, *Franjevački samostan u Fojnici od stoljeća XIV-XX*, Zagreb, 1913.

² Prvi popis kustodija i samostana Bosanske vikarije, u djelu fra Bartolomeja Pizanskog *De conformitate vitae B. Francisci*, iz perioda 1385/1390, odnosi na stanje Vikarije od petnaestak godina ranije. Prema tom popisu Bos. vikarija je imala 7 kustodija i 35 samostana. Od današnjih franjevačkih samostana u Bosni, na popisu se nalaze sutješki i visočki, te olovski koji je danas samo hodočasničko svetište. Stari samostani u Fojnici i Kreševu nisu obuhvaćeni ovim popisom, jer su oni nastali nešto kasnije, najvjerojatnije pod konac 14. stoljeća. (iz *Kronologije* - Marko Karamatić / Ignacije Gavran)

³ "Ovo potvrđuju domaći ljetopisi koji stavljaju smrt oca fra Angela Zvizdovića u g. 1498, te da je on preminuo na Pazarnicama." Također se u ljetopisima spominje da je odatle fra Anđeo Zvizdović pošao u Milodraž po *Ahdnamu*, međutim, paralelno sa samostanom na Pazarnicama i *Ahdnamom* se pominju stijene Kašteli na planini Zahoru, gdje su se franjevci sklonili prije dobijanja *Ahdnama* 1463. godine. Postoji vjerovanje da je upravo iz Kaštela fra Anđeo pošao u Milodraž (*M. Batinić, 1913, 21, 22*).

⁴ Franjevački general reda i povjesničar o. Franciscus Gonzaga pri opisivanju provincija i samostana reda 1587. godine, govoreći o Bosni kaže da je samostan u Fojnici sa Pazarnica prenesen na drugu stranu varoši, jer franjevci više nisu mogli dočekivati nezvane goste koji su ih danomice uznemiravali (*M. Batinić, 1913, 22*)

⁵ "...Stanovnici rudnika Fojnice, nahije (kotara) Visočke, a sutbene oblasi sarajevske, izjaviše na sabranoj skupštini sljedeću molbu: Mi smo svoju u gradu Fojnici ležeću staru crkvu, gdje smo se još za nevjerničkih vremena Bogu molili, prije šest godina popravili, te budući su iskazali da je crkva od prvašnje gradnje veća sagrađena, tu su je porušili..." Na njihovu tužbu odgovara nekoliko seljaka Muslimana iz okoline Fojnice «... Mi smo u toj stvari svjedoci i izrično svjedočimo da kada se je za vrijeme umrlog Sultana Mehmed Hana, blažene uspomene ova krajina osvojila, bila je još iz dobe kraljeva na istome mjestu crkva koja je imala u duljini 50 laktova...» (*M. Batinić, 1913, 26, 27*).

koji sa kakvim poslom budu dolazili u Fojnicu, da ih ne moraju puštati u samostan, kao što su do sada činili» (M. Batinić, 1913, 25).

Nakon otomanskog osvajanja Bosne, dolazi do podjele bosanske vikarije 1514. godine na *Bosnu Srebrenu* (na prostoru pod otomanskom okupacijom) i *Bosnu-Hrvatsku* (na preostalom području), a obje ove vikarije su 1517. godine izdignute u rang provincija. Godine 1514. spominje se samostan u Fojnici kao jedan od trinaest samostana koji su ostali u Bosanskoj provinciji.⁶

Nakon obilaska Bosanske provincije krajem 16. vijeka, general franjevačkog reda fra Franjo Gonzaga navodi da je u Bosanskoj provinciji bilo četrnaest samostana, a od toga deset u samoj Bosni: Srebrenica, Sutjeska, Fojnica, Olovo, Visoko, Kreševo, Tuzla, Gradovrh, Modriča i Rama; tri u Dalmaciji: Visovac, Makarska, Zaostrog; i jedan u Slavoniji: Velika. Broj fratara se u pojedinim samostanima kretao oko 6-7.⁷

Na novoj lokaciji je samostan postojao sigurno oko 1594. godine kada je tadašnji gvardijan fra Anto Jurišić, na osnovu sultanovog fermata, po kojem su se mogle prepokriti i obnoviti postojeće crkve, ozidao crkvu odozdo kamenom, a odozgo nepečenom ciglom i oko nje podigao plot. Tad je nastala ploča sa natpisom NETO REDIFI + O.D 1598. U isto vrijeme uz crkvu je obnovljena i zgrada samostana (M. Batinić, 1913, 31). Stotinjak godina kasnije samostan je ponovo obnavljan (M. Batinić, 1913, 53).

U Ljetopisu Nikole Lašvanina se spominje fojnički samostan i vezuje za 1659. godinu: Godine 1659. turske vlasti su optužili imotske fratre da su "kopali neko blago", a globu od 150.000 jaspri (= 311 cekina)⁸ morali su platiti imotski, fojnički, ramski, kreševski i sutješki samostan...⁹

Na Veliki četvrtak 1664. godine izbio je veliki požar u fojničkom samostanu. Zajedno sa zgradom izgorjela su brojna stara pisma, biblioteka i druge dragocjenosti¹⁰. Međutim, neki službeni spisi nastali prije tog vremena su sačuvani, što upućuje da je uz samostan i crkvu postojao posebno osiguran prostor u kojem su se čuvali (M. Batinić, 1913, 34. 54). Nakon požara franjevci su se smjestili u selu Lučina pored Jajca, da bi 1666. godine dobili ferman i vezirsku bujruktiju po kojoj su mogli obnoviti crkvu i samostan. Crkva je obnovljena nakon dvije godine. Obnavljana je i u periodu od 1703. do 1708. godine.

⁶ "Srebrenica, od koje se prozva pokrajina srebreno-bosanska, buduć u njoj glavni samostan bio onaj u Srebrenici, dočim se ona prozva hrvatsko-bosanska, pošto je imala svojih samostana i tamo i amo ležećih, Kampania ili Mačva, Soli, današnja Tuzla, Olovo, Sutjeska, Visoki, Fojnice, Kreševo, Rama, Konjic, Mostar, Ljubuški, Zaostrog i Makarska, ter pošto je Bosna sada imala svojih trinaest samostana, brez iakva prigovora ostade joj naslov pokrajine ili tako zvane vikarije, koji se poslije tri godine pretvori u naslov države." (fra Vladić, Jeronim, Uspomene o Rami i ramskom franjevačkom samostanu, Zagreb, 1882, reprint izdanje Zagreb, 1991, str. 33)

⁷ Gonzaga, Francesco, De origine seraphicae religionis Franciscanae eiusque progressibus, de Regularis obseruanciae institutione, forma administrationis ac legibus, admirabilique eius propagatione. F. Francisci Gonzagae eiusdem religionis ministri generalis ... opus in quatuor partes diuisum. Earum quid unaquaeque contineat, sequens pagina indicabit. Romae, 1587. (Romae : ex typographia Dominici Basae, 1587), str. 515.

⁸ 6 jaspri sačinjavalo je jednu paru, a 40 para 1 groš. Mletački je cekin u to doba vrijedio 482 jaspri,... (Batinić, Mijo Vjenceslav, Djelovanje franjevaca u Bosni i Hercegovini za prvih šest vjekova njihova boravka, II, Zagreb, 1883, str. 134)

⁹ fra Lucić, 2002, str. 30. (preuzeto iz Lašvanin Nikola, Ljetopis, 2003, str. 269)

¹⁰ Franjevački samostan u Fojnici je bio redodržavni arhiv i stolica apostolskih namjesnika sve do smrti biskupa Miletića 1832. godine. (M. Batinić, 1913, 114)

U Ogramićevom¹¹ (Olovčićev) popisu iz godine 1675. u Bosanskoj provinciji je bilo 19 samostana: Fojnica, Rama, Imotski, Zaostrog, Živogošće, Makarska, Visovac, Kreševo, Sutjeska, Visoko, Olovo, Srebrenica, Tuzla, Gradovrh, Velika, Požega, Našice, Modriča, Budim i 375 franjevac, dok je u Rami te godine bilo 860 vjernika.¹²

Velike promjene u Provinciji Bosne Srebrene dogodile su se krajem 17. vijeka, kao direktna posljedica rata između Austrije i Turske (Bečki rat, 1683-1699). Za vrijeme tog rata, veliki broj katolika (smatra se oko 100.000 ljudi) sa prostora današnjeg bosanskohercegovačkog područja se iselio u Slavoniju i Dalmaciju, a s njima i brojni franjevci kojima su samostani porušeni i popaljeni. Ugasili su se samostani u Gradovrhu (1688), Sv. Ilije u Modriči (1685), Olovu, Rami i Srebrenici (1687), Tuzli (1690) i Visokom (1688), a novi su osnovani u prekosavskim zemljama. Modrički franjevci su se najprije nastanili u Kopanici, odakle su 1714. otišli u Đakovo.

Na tlu Bosne preostala su samo tri franjevačka samostana: Sutjeska, Fojnica i Kreševo, a broj franjevaca pao je na 26 svećenika i trojicu braće. Karlovačkim mirom 1699. godine uređeno je da granica Bosne prema Austriji bude rijeka Sava, a prema Dalmaciji planina Dinara. Franjevačka provincija Bosna Srebrena se tada prostirala na području tri države. Međutim, krajem 18. vijeka (1786) broj se franjevaca popeo na 141, dok je broj katolika 1798. godine porastao na 83.480.¹³

Godine 1757. od Bosne Srebrene odvojili se prekosavski samostani (Slavonija). Nekada vrlo rasprostranjena provincija Bosna Srebrena svedena je u političke granice Bosne i Hercegovine sa samo tri samostana (Fojnica, Sutjeska i Kreševo). Iste je godine Bosna Srebrena degradirana na kustodiju, ali je sljedeće godine, zalaganjem fra Filipa Lastrića u Rimu, rehabilitirana.¹⁴

U jednom djelu, Fra Nedić, Martin spominje obnovu fojničkog samostana, koja se vremenski može datirati u sredinu 19. vijeka: „*Pod Abdul-Azizom*¹⁵ je stari manastir u Fojnici srušen i novim, nastojanjem fra Augustina Dembića, zamijenjen...”¹⁶

Godine 1851. franjevci su otvorili filozofsko-teološka sveučilišta u samostanima u Fojnici i u Sutjesci¹⁷,

U proljeće 1864. godine počela je izgradnja nove crkve, na koju je po završetku gradnje stavljeno zvono (1866. godine). Međutim, zvono se nije upotrebljavavalo do 1873. godine. „Pročelno krilo bilo je dugo 57 m, a visoko 12 m. Unutrašnje su prostorije udobno razmještene, a nekoliko je dvorana vrlo prostrano. Prizemlje

¹¹ Provincijal Bosne Srebrene fra Franjo Ogramić (1658-1661)

¹² fra Lucić, 2002, str. 34.

¹³ Karamatić, Marko: Franjevačka provincija Bosna Srebrena, Šematizam, Sarajevo, 1991, str. 9; Jelenić, 1990, II svezak, str. 687.

¹⁴ (iz Kronologije - Marko Karamatić / Ignacije Gavran)

¹⁵ Abdul Aziz (Istanbul, 8. februara 1830. - Istanbul, juna 1876.). Postaje turski sultan 25. lipnja 1861. godine. Tokom njegove vladavine Osmansko carstvo se svake godine sve više zadužuje do trenutka kada dolazi do proglašenja državnog bankrota 1875. godine. Nemiri koji tada zahvaćaju državnu tvorevinu rezultiraju pobunom u Bosni i Hercegovini. Općenarodno nezadovoljstvo inflacijom koja nastupa poslije bankrota dovodi do zavjere koja svrgava sultana 30. svibnja 1876. godine.

¹⁶ Fra Nedić, Martin: Stanje redodržave Bosne Srebrene, poslije pada hraljevstva bosanskoga pak do okupacije, Đakovo, Tisak biskupijske tiskare, Naklada piščeva, 1884, 121-122.

¹⁷ Jelenić, 1990, II svezak, str. 688. Iz franjevačkog samostana u Fojnici 1871. godine je odneseno nekoliko predmeta; jedan križ, dva kaleža i dvije kazule (Gavranović, 1964, 230) u Đakovo biskupu Josipu Juraju Strossmayeru na čuvanje. Predmete je na molbu Strossmayera odnio župnik iz Kotorišta o. Ante Knežević sa kiparom Doneganiem (Karamatić, Nikić, 1990, 46).

samostana od strane dvorišta otvoreno je na lukove sa stupovima, kao arcade, što daje ovom hodniku osobito vedro lice.”¹⁸

Iz franjevačkog samostana u Fojnici, kao i iz franjevačkog samostana u Kraljevoj Sutjesci, 1871. godine je odneseno nekoliko predmeta u Đakovo biskupu Josipu Juraju Strossmayeru na čuvanje. Predmete je na molbu Strossmayera odnio župnik iz Kotorišta o. Ante Knežević sa kiparom Doneganiem. Oni su imali odobrenje bosanskog redovničkog provincijala Mije Grujića dobijenog na osnovi dogovora redovničkog definitorija i Strossmayerovog pismenog obećanja da se: «...stare stvari ovim načinom spašavaju za narod i za samu Bosnu, jerbo ja i sebe i Akademiju znanosti, a i našu vladu obavezujem, da se jednoč, kad Bog dade, da Bosna svoja postane, Bosni sve njezine stvari povrate» (*Karamatić, Nikić, 1990, 46*). Nakon dvadesetak godina, tačnije 1889. godine, franjevci i Ćiro Truhelka zaposlen u Zemaljskom muzeju u Sarajevu pozivaju Strossmayera da vrati odnesene stvari uz komentar da: «ako još ni sada nisu uređeni odnošaji u Bosni nastupili, ako ni sada još nije sinuo dan, kada se Bosna slobodnijom osjetiti može, neće nikada više to biti» (*dokumentacija franjevačkog samostana Kraljeva Sutjeska*). Obraćajući se bosanskim franjevcima 09.09.1891. godine Strossmayer kaže da je njegova izjava o vraćanju stvari «njemu poklonjenih» u Bosnu kad ona bude slobodna: «...samo izljevi moga srca i moje ljubavi, nipošto pako juridička obaveza. Meni je Bosna te stvari poklonila, ...te da je te stvari akademiji znanosti i umjetnosti poklonio davši ih naravno prije velikom trošku popraviti...» (*dokumentacija franjevačkog samostana Kraljeva Sutjeska*).

Jedan dio tih vrijednih umjetnina i druge dragocjenosti, nije vraćen i danas se nalazi u galeriji HAZU u Zagrebu.¹⁹

Izgradnjom velike župne crkve u Bugojnu 1879. godine, otpočinje period velikih graditeljskih aktivnosti bosanskih franjevaca u austrougarskom periodu. Gradi se nekoliko crkava: Fojnica, Kraljeva Sutjeska, Plehan, Sarajevo, Podmilačje, Zenica, Tuzla, te nekoliko novih samostanskih zgrada: Petrićevac, Sarajevo, Kreševo, Kraljeva Sutjeska²⁰. Tako je 1884. godine angažiran Dalmatinac Franjo Mojse da sagradi novu crkvu u sklopu fojničkog samostana. Tokom gradnje došlo je do rušenja zidova, tako da je angažiran Josip Vancaš. On je crkvu sagradio 1889. godine. U periodu od 1893. do 1895. godine Josip Oisner je oslikao crkvu.

Godine 1941. započela izgradnja nove zgrade samostana u Fojnici.²¹ Tokom II svjetskog rata, godine 1943, je samostanski kompleks bio oštećen avionskim bombama.²²

¹⁸ Fra. M. Batinić, *Franjevački samostan u Fojnici od stoljeća XIV-XX*, Zagreb, 1913, str. 118.

¹⁹ (iz *Kronologije* - Marko Karamatić / Ignacije Gavran)

²⁰ Jelenić, 1990, II svezak, str. 689.

²¹ (iz *Kronologije* - Marko Karamatić / Ignacije Gavran)

²² „Prvi od Fojničana mi u samostanu osjetismo teški učinak rata – bombardiranje. Dne 22. VI. 43. iza naše ve... dođe nad Fojnicu 1 bombarder, kojega slijedila 3 lovačka avijona. Kružili, zatim počеше padati teške bombe oko samostana i crkve. Sipalo ko pijesak staklo od svih sasutih prozora. Samostan se sav tresao od silne detonacije. Istodobno lovci strojnicama rešetali sve naše krovove. Mi se svi sa službom zbijemo u kuhinjski podrum, gdje smo se neprestano molili Bogu i davali međusobno odriješanje, jer nam bila smrt neizbježna, ako ijedna bomba padne na samostan. Ti časovi groze trajali oko pola sata. Kad smo osjetili, da su ispražnjeni avijoni otputovali, usudismo se izaći van. Neslućeni užas i ruševine na sve strane. Od bombe pale u dvorište srušen gotovo posve nutarnji dio starog samostana, crkve i sakristije sva u krhotine, sva vrata izvaljena, pocijepanih prozora naprosto nije više bilo. Ona masivna pozida pred crkvom od direktnog pogotka duboko razvaljena. Novi samostan, osim svih sasutih stakala i isprobijenog krova sav rasteresen u prezidama i plafonima. Prava pustoš! Šteta neprocjenjiva!“ (iz Arhiva samostana u Fojnici)

Tokom 2001. godine franjevci su srušili staru samostansku zgradu, od koje su sačuvani samo dijelovi konstrukcije (kolonada stubova i lukova u prizemlju) i na njenom mjestu izgradili novu samostansku zgradu u koju je smještena muzejska zbirka i bibliotečki fond samostana.

2. Opis dobra

Samostanska i župna crkva Duha Svetoga u Fojnici, do koje se, uz pomoć nekoliko saobraćajnih serpentina, dolazi strmim afaltiranim putem koji vodi iz centralne zone Fojnice, je smještena na veoma strmoj padini. Zbog toga su izvršeni obimni građevinski radovi usijecanja i iskopavanja prirodnog terena sa zapadne strane kompleksa, te nasipavanja iza potpornog zida sa istočne strane kompleksa, kako bi se proširio plato ispred objekta. Potporni zid sa zapadne strane, iza crkve, je prosječne visine od cca 4,00 m, a potporni zid istočno od crkve je je visine od cca 10-12 metara. Ukupna površina, tako dobijenog platoa iznosi cca 4500 m², a plato sa samostanom se nalazi na nadmorskoj visini od cca 625 mnv.

Kompleks sačinjava niz objekata koji su međusobno spojeni u fizičku i organsku cjelinu. Na krajnjem jugu platoa, u pravcu istok-zapad, pozicionirana je crkva, na koju se u pravcu sjeverozapada nadovezuje samostansko krilo izgrađeno 2001. godine, koje je preuređeno za potrebe smještaja muzejskog prostora, arhiva i izložbenih prostora, sa fratarskim sobama, uredskim prostorima i trpezarijom, te krajnji sjeverni dio sa ekonomskim sadržajima i klauzom odvojenim dijelom za boravak časnih sestara. Istočno od sestrinskog dijela samostana plasirani su prizemni sadržaji ekonomskog bloka (kotlovnice, radioice, ostave i sl.), dok su uz zapadni potporni zid kompleksa pozicionirane garaže.

Crkva je jednobrodna sa tlocrtom u obliku krsta. Iznad presjeka glavnog broda crkve sa transeptom-bočni brodom (zidovi transepta su istaknuti cca 2,70 metara u odnosu na ravan lateralnih zidova broda crkve), na kvadratnoj osnovi (10,80 x 10,80 m), izgrađena je poligonalna kupola koja je postavljena na prstenu tambura visine cca 5 metara. U tambutu kupole postavljene su niz od 8 pravilno raspoređenih otvora kroz koje centralni dio crkve dobiva osvjetljenje. Unutrašnji promjer prstena tambura je 10,80 m, visine 5m, a vertikalni radijus kalote 5,40 m, dok se tjeme intradosa kupole nalazi na 20,50 m iznad od poda crkve.

U kvadratnoj osnovi križišta su četiri para dvojnih lukova, svijetlog raspona 8,60 m i visine u tjemenu intradosa 10,60m, međusobno povezanim oslikanim pandatifima. Lukovi se oslanjaju na dvojne stubove koji su u tjemenu kvadrata, povezani u pravilnu poligonalnu strukturu preko ugaono postavljenih pilona.

Na zapadnoj strani, na uzdužni brod crkve, se nadovezuje svetište-prezbiterij (sanktuarij), a od prostora za vjernike odvojen je drvenom ogradom. Prezbiterij je povišen cca. 40 cm u odnosu na pod crkve i zajedno sa polukružnom apsidom uokviruje prostor svetišta sa glavnim oltarom.

Prostor svetišta je uzdignut u odnosu na pod crkve za tri stepenika, a sam oltar je uzdignut za još tri stepenika i natkriven je polukalotom. Ovaj prostor je vratima povezan sa sakristijom smještenom uz sjeverozapadni dio crkve. Bočno od prezbiterija, sa lijeve strane gledajući ka oltaru, nalazi se propovjedaonica, izrađena od drveta, natkrivena baldahinom, bogato ukrašena i oslikana likovima svetaca.

Na krajnjoj istočnoj strani glavnog broda je pozicionirana prostrana horska galerija s orguljama iznad glavnog ulaza u crkvu. Svjetlost u ovom dijelu crkva dobiva kroz tri prozora na južnom i jednim polukružnim na istočnom zidu.

Zvonik crkve se nalazi uz sjeveroistočni ugao crkve, uz sami sjeverni zid crkve, i čini jedinstvenu konstruktivnu cjelinu sa crkvom. Razina poda četvrte etaže zvonika odgovara razini stropne konstrukcije crkve.

Na ovoj etaži zvonika nalazi se prostor sa zvonima. Danas postoje tri zvona: malo i veliko potičuu iz 1927. godine (Livarna zvonov - Maribor), a srednje je iz 1894. godine (Albert Samassa - Labaca).

Međuspatna konstrukcija između pojedinih etaža zvonika je drveni grednik sa daščanim podom. Između etaža se komunicira uskim i strmim drvenim stubištem (usko i strmo, ali dovoljno uz pažljivu upotrebu). Debljine zidova, izgrađenih od pune opeke, se mijenjaju po visini zvonika i kreću se od cca 1,20 m u prizemnoj etaži, cca 1,00 m kroz sljedeće dvije etaže, do cca 0,60 m na četvrtoj etaži, izuzev južnog zida koji je 0,40 m debljine.

Zidovi zvonika završavaju timpanima, a profilacija pročelja je dobivena ugaonim pilastrima koji se protežu čitavom visinom zvonika izvučeni u odnosu na zidne plohe za 15 do 20 cm.

Duž istočnog samostanskog krila proteže se vezni hodnik samostana i crkve, a u nastavku, uz sjevernu stranu crkve, dograđena je prostorija kroz koju se može doći do sakristije.

Zidovi crkve imaju strukturu od dvostruko zidanih masivnih kamenih zidova različite debljine (66, 81, 96 cm, ovisno o njihovom položaju), dok je zvonik zidan od cigle. Kupola crkve je također zidana kamenom u krečnom malteru.

Krovna konstrukcija iznad crkve je izrađena od drvenih greda. Glavni nosači savladavaju raspon od 11,50 m, konstruktivno su izvedeni kao vješaljke. Stropne grede prednjeg dijela crkve, glavni ulaz sa galerijom kora, naslanjaju se na donji pojas glavnog nosača. Ovakav koncept glavnog nosača, podrožnica na stubovima te rogova bez sljemenjače primijenjen je na svim dijelovima krova, odnosno bočnim stranama koje nemaju strop. Stražnji dio objekta sa apsidom također je natkriven na isti način, prilagođen zbog poligonalnog oblika nosivih zidova. Ovdje je svod apside polukalota izrađena od drvenih remenata koje su lepezasto raspoređene po obimu i vješaljka dodatno stabilizirane za krovnu stolicu. Krovna konstrukcija crkve je uglavnom dvovodna sa nagibima krovnih ploha od svega 19 stepeni. Rogovi su dimenzije poprečnog presjeka 12x14 cm, oslonjeni na podrožnice 15x18 cm bez sljemenjače.

Pokrov crkve je izrađen od bakarnih limenih tabli sa limenim opšavima duž rubova krovne plohe. Bakarni limovi su položeni i pričvršćeni na daščani pokrov koji je izveden preko drvenih rogova. Krovna konstrukcija iznad centralne kupole je poligonalna u osnovi, zaobljena u vertikalnoj ravni, tako da se sve stranice poligona sabiru u središtu kupole. Oblikovan je drvenim remenatama koje su pokovane daskom što ih ukružuje i međusobno povezuje u stabilnu strukturu.

Pojedini krovovi su neovisne konstruktivne cjeline, a ovako izdijeljen viševodni krov odvodi se nizom vertikalala koje su također izrađene od bakarnog lima. Sve istake arhitektonske plastike zaštićene su limenim opšavima od aluminijskog lima bijele boje.

Po čitavom obimu objekta crkve nalazi se, u pravilnoj formi, bogata arhitektonska plastika. Gesims se proteže duž svih fasada između pravilno raspoređenih pilastara koji su cca 15 cm istaknuti u odnosu na ravan fasadnih zidova. Fasadni zidovi završavaju timpanima, izuzev zapadnog dijela objekta poligonalno izlomljenog, gdje se nalazi svetište sa apsidom. Iznad viševodno izlomljenih krovnih ploha izdiže se kvadratna osnova na kojoj je izgrađena poligonalna kupola.

Glavni ulaz u crkvu, na istočnoj strani platoa, djeluje impresivno uokviren pilastrima i timpanom iznad vrata. Niz elemenata arhitektonske plastike uokviruje ulazna vrata sa velikim polukružnim trodijelnim prozorom u centru istočne fasade.

ZIDNO SLIKARSTVO I POKRETNO NASLIJEĐE CRKVE

Samostansku crkvu u Fojnici oslikao je tokom 1893. i 1894²³. godine Josip Oisner za 2 400 forinti²⁴.

U centru polukupole oltara naslikana je polukružnica sa golubom kao predstavom Svetog Duha. Kupola je obojena u plavo i oker linijama izdijeljena u devet polja. Polja su naizmjenično prekrivena žutim, odnosno bijelim zvijezdama. U centralnom dijelu polja prekrivenog bijelim zvijezdama predstavljeni su simboli hrišćanstva poput krsta, maslinove ili palmine grane, svitaka papira i sl.

U kupoli crkve predstavljena je scena Uznesenja Hristovog. Hrist koji stoji na oblacima predstavljen je u stojećem položaju. Lijeva ruka mu je savijena u laktu i podignuta, dok mu je desna ruka blago odmaknuta od tijela. Predstavljen je sa dugom kosom koja se na krajevima kovrdža, sa bradom i brkovima. Oko njegovog nagog tijela lebdi crveni ogrtač čija draperija je predstavljena modelovanim krupnim i tamnim naborima. Pod Hristovim nogama glava podignutih prema njemu predstavljeni su Marija i Ivan sa desne strane i Petar i Jakov sa lijeve strane. Ovaj centralni medaljon okružen je sa osam manjih medaljona u kojima su predstavljene figure anđela koji nose instrumente Hristovih muka. Kružnicu sa osam medaljona zatvara prsten spiralne ornamentike.

U tamburu između prozora predstavljeni su likovi svetih otaca: sv. Ambrozije, sv. Athons (Aton), sv. Gregori Nazijanskog, sv. Basilet Veliki (Bazelit Veliki), sv. Ivan Krisostom (Ivan Krizostom), sv. Grgur, sv. Augustin i sv. Jeronim.

U donjem vijencu tambura, u sfernim trouglovima predstavljena su četiri jevanđelista u stojećem položaju sa simbolima.

Jevanđelist Jovan (St. Johanes Ev.) predstavljen je duge smeđe kose koja pada po njegovom lijevom ramenu u krupnim kovrdžama. Ogrtač mu je prebačen preko ruke u kojoj drži kalež sa zmijom. U lijevoj ruci drži jevanđelje²⁵. U njegovoj pozadini je predstavljen kameniti pejzaž.

Jevanđelist Marko (St. Marcus) predstavljen je svijetle kose, brkova i brade. U desnoj ruci drži otvoreno jevanđelje, dok ga lijevom rukom samo pridržava. Ogrnut je bogato nabranim svijetloplavim ogrtačem širokog okovratnika ispod kojeg se nazire siva haljina. Ispod Markovih nogu naslikan je krilati lav.

Jevanđelist Matej (St. Matheus) odjeven je u plavu haljinu i bogato drapirani ogrtač bordo boje. Predstavljen je kao srednjovječan čovjek kratke smeđe kose i brade. U desnoj ruci drži otvoreno jevanđelje, dok mu je lijeva ruka spuštena niz tijelo. Pored njegove desne noge kleči anđeo. Anđeo na bijeloj haljini na grudima ima naslikano srce.

Jevanđelist Luka (St. Lucas) predstavljen je kratke smeđe kose i brade. U lijevoj ruci drži ploču sa svitkom papira, dok u desnoj drži pero. Preko tamnije zelene haljine prebačen mu je ogrtač bordo boje. Pored njegovih nogu leži bik. Oko glava jevanđelista naslikani su oreoli predstavljeni kao tanka svijetla kružnica.

²³ Oslikavanje je počelo oko 21. decembra 1893. godine, a završeno je do sredine maja 1894. godine (Tekst fra Marijana Miličevića. Arhiv samostana Fojnica, broj protokola 122/2001).

²⁴ Karamatić. M. Franjevačka provincija Bosne Srebrna (Šematizam). Sarajevo, 1991, 57.

²⁵ Jevanđelist Jovan na ovoj slici nije predstavljen sa svojim uobičajenim simbolom – orlom, već sa kaležom sa zmijom, aludirajući na scenu čuda kada mu je car Domicijan dao da popije otrovano vino.

Na stropu priprate crkve naslikane su predstave Srce Isusovo, Srce Marijino i sv. Josif u centru, dok je su sa strana predstavljeni sv. Anto padovanski, sv. Papa Pio, sv. Franjo asiški, sv. Mala Tereza i sv. Jakov Markinski²⁶.

Na čeonim stranama lukova ispod kupole stoje sljedeći natpisi pisani velikim latiničnim štampanim slovima:

„Ovo je doisto kuća božija i vrata nebeska. I. Mojs. 28

Kako je dobar bog Izraelov. Onim koji su čista srca. Ps. 73.

Dom moj zvaće se svima narodima. Marko II

Odsele zvati će me blaženom svi naraštaji. Luka I. 48.“

Na čeonj strani luka koji odvaja pripratu od naosa crkve stoji sljedeći natpis pisan velikim latiničnim slovima:

„Pojte Bogu našem pojte. Pojte Caru našem pojte. Ps. 16.“

Ostale površine svoda crkve oslikane su floralnim motivima. Zidovi crkve obojeni su svijetložutom bojom.

Tri oltara tirolske izrade kupljena su 1894. godine. Proizvedena su u radionici Ferdinanda Stuflessera. Glavni oltar posvećen je Silasku Sv. Duha na apostole, a sporedni Blaženoj Djevici Mariji i Srcu Isusovom. Pored ova tri oltara u istoj radionici nastala je i Pieta, crkveni element za velikane i propovjedaonica.

Glavni oltar posvećen Silasku Sv. Duha na apostole. Smješten je u apsidi crkve. Njegova visina iznosi oko 9 m. Izrađen je od drveta. U donjem dijelu oltarske menze (dimenzije: 102x307 cm) reljefno su izvedene scene Melkisedek blagosilja Abrahama i Žrtvovanje Isaka. U centralnom dijelu predele oltara postavljen je tabernakul za ciborije i monstrancu. Glavni dio oltarske retabule podijeljen je u tri niše. Centralna niša posvećena je sceni Silaska Sv. Duha na apostole. U centru slike, na prestolu sjedi Blažena djevica Marija. Oko nje je dvanaest apostola. Iznad njih je predstavljen golub kao simbol Duha Svetoga. Uz čelo svakog prikazanog lika gore plameni jezici. U bočnim nišama predstavljen je sv. Ante Asiški i sv. Bonaventura. Na vrhu oltara je krst.

Pomoćni oltar posvećen Blaženoj djevici Mariji smješten je na južnom zidu naosa crkve. Njegova visina iznosi oko 5,5 m. Izrađen je od drveta. U donjem dijelu oltarske menze (dimenzije oltarske menze: 97x227 cm) reljefno su izvedeni floralni pozlaćeni ornamenti u čijem centru je krst. U centralnom dijelu predele oltara postavljena je skulptura jagnjeta. U centralnoj niši oltarske retabule smještena je skulptura Blažene djevice Marije sa krunom na glavi. U desnoj ruci drži malog Hrista, također sa krunom na glavi. Okružuju ih „zrake sunca“. Iznad njih dva anđela među sobom nose krunu. Skulptura je prekrivena staklom. Na ram koji pridržava staklo naknadno je priključena elektrifikacija i postavljene su brojne sijalice. U sporednim nišama oltarske retabule postavljene su dvije skulpture anđela čije su ruke sklopljene kao pri molitvi. Jedan anđeo je odjeven u haljinu crvene boje, a drugi u haljinu zelene boje. Na vrhu oltara je krst.

Pomoćni oltar posvećen Srcu Isusovom smješten je na sjevernom zidu naosa crkve. Njegova visina iznosi oko 5,5 m. Izrađen je od drveta. U donjem dijelu oltarske menze upisan u kružnicu reljefno je izveden krst. Dimenzije oltarske menze iznose 97x224 cm. Prednja strana oltarske menze se otvara i unutra je smještena skulptura umirućeg Hrista. Njegovo nago tijelo prekriveno ogrtačem položeno je na dva jastuka. Centralni prostor oltarske retabule zauzima slika sa naslikanim motivom Srce Isusovo. U ovoj sceni predstavljen je Hristos u stojećem položaju duge smeđe blago kovrdžave kose sa bradom i brkovima. Odjeven je u crvenu haljinu i plavi ogrtač. Na

²⁶ Nedostaje jedna predstava svetitelja. Na tom mjestu je crkva pogođena granatom tokom Drugog svjetskog rata tako da je slika uništena.

grudima mu je srce. Lijeva ruka mu je položena na grudi, a desna spuštena niz tijelo. Pod njegovim nogama sa lijeve i desne strane kleče dva anđela sa krilima. Ruke jednog su ukrštene na grudima, dok su kod drugog sklopljene kao pri molitvi. U visini Hristovih ramena postavljene su po tri glave anđela sa krilima. U sporednim nišama oltarske retabule predstavljena su dva anđela sa krilima. Jedan od njih ima ruke sklopljene na grudima, dok su kod drugog sklopljene kao pri molitvi.

Pomoćni oltar smješten je na sjeverni zid priprate crkve. Posvećen je sv. Anti Padovanskom. Njegova visina iznosi oko 5,5 m. Izrađen je od drveta. Čeon dio oltarske menze (dimenzije: 94x258 cm) ukrašen je krstom upisanim u kružnicu te scenama, sv. Anto s magarcem koji se poklonio hostiji i sv. Ante propovjeda ribama. U centralnom dijelu predele oltara na mjesto tabernakula postavljena je figura Bogorodice sa djetetom. Na njenim koljenima je jevanđelje. U centralni prostor oltarske retabule smještena je figura sv. Ante Padovanskog. Svetitelj u lijevoj ruci drži dijete, a u desnoj cvijet ljiljana. Uz njegovu desnu nogu stoji figura malog djeteta (Isus) sa krstom u lijevoj ruci, dok desnom blagosilja. Iznad svetitelja je natpis: „Sveti Anto, moli za nas“.

Skulptura Piata postavljena je uz jugozapadni zid crkve. Postavljena je na postolje visoko oko 115 cm. Na postolju je skulptura – sjedeća figura Blažene djevice Marije sa bolnim izrazom. Na njena koljena oslonjen je umirući Hrist. Iznad skulpture je natpis: „O koliko ucviljena bješe Ona preblažena!“

Crkveni element – dignitarijum posvećen velikanima, kako ga nazivaju fojnički svećenici, postavljen je uz sjeverozapadni zid crkve. Postolje ujedno predstavlja grobno mjesto ostataka fra Anđela Zvizdovića. Izrađeno je od mermera na čijoj prednjoj plohi je ugravirano pozlaćenim latiničnim slovima: „Posmrtni ostanci Bl. Fr. Angjela Zvizdovića Umro oko 1498 nanovo postavljeno 1905.“ U gornjem dijelu elementa sličnog manjem oltaru u staklom prekrivenu lučno završenu nišu postavljen je element sličan obelisku na čijoj površini je ovalna slika franjevca (fra Angela Zvizdovića), a iznad nje simbol franjevačkog reda palmina grana, kruna i krst, a iznad je reljefni natpis: „Tjelesa svetih u miru počivaju“.

Drvena propovjedaonica smještena je pored zapadnog zida crkve. Njena visina iznosi oko 6 m. Na njoj su aplicirane četiri slike uramljene u četvrtaste okvire. Na njima su predstavljeni svetitelji franjevačkog reda;

- Sv. Leonardo Port. Mau – predstavljen odjeven u franjevački habit. U lijevoj ruci drži lobanju, dok mu je desna ruka podignuta. Oko vrata mu je krst, a oko glave oreol.
- Sv. Jakov od Marike – predstavljen odjeven u franjevački habit. U lijevoj ruci drži kalež iz kojeg izlazi zmija, a desnom rukom blagosilja.
- Sv. Bernardo od Siene – predstavljen odjeven u franjevački habit. U lijevoj ruci drži pločicu sa natpisom IHS, dok mu je desna položena na grudi.
- Sv. Jovan Kapistran – predstavljen odjeven u franjevački habit. U lijevoj ruci drži zastavu sa natpisom IHS, a desnom rukom blagosilja.

Četrnaest postaja Križnog puta (Isusa osuđuju na smrt, Isus prima na sebe križ, Isus pada prvi put pod križem, Isus susreće svoju svetu majku, Šimun Cirenac pomaže Isusu nositi križ, Veronika pruža Isusu rubac, Isus pada drugi put pod križem, Isus tješi jursalemske žene, Isus pada treći put pod križem, Isusa svlače, Isusa pribijaju na križ, Isusa skidaju sa križa, Isusa polažu u grob), čije dimenzije iznose 90x50 cm, doneseno je iz Beča u periodu između 1894. i 1896. godine.

Orgulje od sedam registara proizvedene su u firmi Rieger u Šleskoj 1896. godine. Prije ovih orgulja u crkvi su postojale starije, kupljene 1801. godine²⁷

Pored navedenih predmeta u crkvi se nalaze i dvije slike: Sveta obitelj i Sv. Nikola Tavelić.

Na slici Sveta obitelj, nepoznatog autora i godine nastanka, (171x92 cm, ulje na platnu) predstavljen je sv. Josipi, mali Isus i Blažena djeвица Marija u pejzažu. Iznad njih je u vidu goluba predstavljen Sveti Duh. Sv. Josip odjeven je u bijelu haljinu preko koje je oker ogrtač. U lijevoj ruci drži granu ljiljana, dok desnom rukom drži malog Isusa za ruku. Hristos je predstavljen dugokos u ružičastoj haljini, njegova majka u haljini crvene boje sa plavim ogrtačem. Oko glave joj je marama oker boje.

Sv. Nikola Tavelić predstavljen je u klečećem položaju, kao pri molitvi. Glava mu je usmjerena prema nebu, u lijevoj ruci, prislonoj na grudi, drži krst, dok mu je u desnoj ruci, blago odmaknutoj od tijela, savijen svitak papira. Franjevac je predstavljen u brdovitom pejzažu, a iza njega je nekoliko stećaka. Slika je rad Gabrijela Jurkića, ali je nepoznata godina nastanka. Dimenzije iznose 156x95 cm.

Kapela sv. Mihovila je izgrađena u drugoj polovini 19. vijeka, uz groblje na brdu Karauša. U toku 2006. godine izvršeni su radovi sanacije. Objekat je gabarita cca 6,39 x 8,97 metara sa apsidalnim istakom (cca 1,52 x 4,16 m) na jugozapadnoj strani kapelice. Ulaz u kapelu je na sjeveroistočnoj strani sa ulaznog platoa (dimenzija cca 2,55 x 3,91 m). Na bočnim stranama kapele postavljena su po dva drvena prozora sa nadsjetlima (dimenzija cca 103x197 cm). Crva je pokrivena dvovodnim drvenim krovom sa pokrovom od profiliranih limenih ploča.

U podrumskoj etaži se nalazi kriptu za sahranjivanje fratara. Ulazu u kriptu se pristupa prolazom (širine cca 1,15 m i dužine cca 9,80 m) usječenim u padinu. Centralni dio kripte je dimenzija cca 307 x 490 cm. U istočnom zidu kripte, na visini od cca 67 cm je izvedena niša u vidu edikule (dimenzija cca 110 x 182 cm) u kojoj su postavljeni drveni krst i u kojem se pale svijeće. Centralni prostor edikule je blago zasveden (tjeme svoda je 260 cm odmaknuto od poda, a visina strijele svoda je cca 26 cm). Sjeverno i južno od centralnog dijela kripte su grobna mjesta za fratre, sa svake strane po 15 (postavljenih u tri reda). Zidovi kripte su obloženi kamenim pločama Plivita (vrsta sedre sa Plive) dimenzija 15x30 cm.

Frataski grobovi su locirani i u groblju, sjeverno i zapadno od kapele. Zbog strmice terena, groblju se pristupa pješačkim stazama plasiranim u teren u vidu serpentina. Osima fratara, u groblju se sahranjuju i drugi kršćani.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Samostan u Fojnici je zaštićen rješenjem Zavoda br. UP-I-08-18-4/73, od 02.04.1973. godine i upisan u Registar pod brojem 547. Inkonabule su zaštićene rješenjima Zavoda UP-I-189-2 do UP-I-209-2 od 20.10.1969. godine i upisane u Registar od broja 291 do broja 311.²⁸

²⁷ Fra Mijo Batinić, Franjevački samostan u Fojnici da stoljeća XIV-XX. Zagreb. 1913, 104.

²⁸ Na zahtjev Franjevačkog samostana Fojnica, Zavod za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti Bosne i Hercegovine u Sarajevu, na osnovu svog Centralnog registra spomenika kulture, je izdao Uvjerjenje, broj 08-503-1/80, od 19.06.1980. godine, kojim se potvrđuje da je „Samostan u Fojnici kao i brojni predmeti koji se nalaze na čuvanju u samostanu, a posebno u sklopu muzeja knjižnice i arhiva samostana zbog svog izuzetnog istorijskog, naučnog, umjetničkog i kulturnog značaja zaštićeni kao spomenici kulture.“ /u potpisu: direktor prof. Ljubo Jandrić (dokument iz Arhiva samostana u Fojnici)

Pokretno dobro – Muzejska zbirka i bibliotečki fond Franjevačkog samostana Duha Svetoga u Fojnici su Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika broj: 04-02-15/04-3, od 31. augusta 2004. godine je proglašeno nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Na objektu su u nekoliko navrata vršeni konzervatorsko-restauratorski radovi na osnovi projekata urađenih i vođenih od strane Zavoda za zaštitu spomenika BiH.

U toku 2010. godine urađen je Projekat postojećeg stanja. Projektant: GEOTEHNIKA `94 d.o.o

5. Sadašnje stanje dobra

U Projektu postojećeg stanja²⁹, tačno su ubicirana i opisana sva oštećenja na objektu crkve.

Uvidom u geološki elaborat³⁰, izrađen 1998. godine, utvrđeno je da je teren na lokaciji izgradnje samostana i crkve stabilan, a ekspertski tim je isključio mogućnost pojave klizišta i ustvrdio da je nasuti dio platoa u potpunosti konsolidiran. Nadalje, otklonili su svaku sumnju na diferencijalna slijeganja temeljne konstrukcije crkve.

Nakon pažljivog pregleda oštećenja na objektu crkve, zaključeno je da se ista mogu svrstati u dvije glavne grupe, i to: *Konstruktivne (primarne i sekundarne) i estetske pukotine.*

Konstruktivne pukotine, pojedinih elemenata konstrukcije objekta, izazvane su zajedničkim radom tri osnovna uzročnika:

- manjkavosti u gradnji pojedinih konstruktivnih elemenata pojačane starošću građevine i različitim incidentnim događanjima kroz 130 godina opstojnosti;
- temperaturnim radom konstrukcije i
- Seizmičkim utjecajem potresa tla usljed nedostatka vlačnih elemenata u konstrukciji objekta.

Konstruktivnim pukotinama se smatraju one koje su vidljive i sa jedne i sa druge strane oštećenog elementa. To znači da je element presječen po čitavoj širini svoga presjeka.

Konstruktivne pukotine se nalaze na ulaznom dijelu sa korom (pjevalištem), u potezu od glavnog ulaza do centralnog dijela crkve, križišta.

Preostali dio objekta, transept sa centralnom kupolom te prezbiterij sa apsidom, nema tako izražene pukotine. U ovom dijelu se nalaze uglavnom estetske pukotine koje se odnose na oštećenja sloja žbuke nanasene na konstrukciju.

Pukotinski sistem je razvijen u manjoj ili većoj mjeri uglavnom zbog nedostatka vlačnih elemenata u konstrukciji zidova objekta. Zahvaljujući monumentalnoj građi

²⁹ Projektant: GEOTEHNIKA `94 d.o.o., 2010. godina, str.28-32, Autor: projektant Dragan Martinović, dipl.građ.inž. (pogledati u Popisu tehničke dokumentacije)

³⁰ *Rekognosciranje terena Franjevačkog samostana u Fojnici s aspekta stabilnosti padine, temelja i građevinskih objekata*; izrađen 1998. godine od strane tima stručnjaka: prof. dr. sc. Josip Papeš, specijalist za geologiju, prof. dr. sc. Pero Marijanović, specijalist za geomehaniku, prof. dr. sc. Mladen Glibić, specijalist za konstrukciju.

objekta (posjeduje veliki kapacitet nosivosti i veliku mogućnost preraspodjele opterećenja), nastala oštećenja još uvijek ne ugrožavaju osnovnu funkciju objekta i nema, za sada, ozbiljnije opasnosti za destabilizaciju konstrukcije u mjeri kada bi njena nosivost i globalna stabilnost došla u pitanje.

No, stropna konstrukcija u ovom dijelu objekta je ozbiljno ugrožena. Dvije glavne grede, koje nose cjelokupni strop iznad kora, savladavaju konstruktivni raspon preko 11,00 m, zahvaljujući činjenici da su one ujedno donji pojas rešetke glavnog krovnog nosača one uspijevaju savladati ovaj raspon, ali uz veće deformacije.

Konstruktivne pukotine nalaze se na zidu iznad luka na spoju križišta i dijela crkve sa glavnim i bočnim ulazima te galerijom pjevališta (kora). Radi se o jako izraženom oštećenju i najvjerovatnije je zid presječen po čitavoj širini. Položaj i geometrija pukotina ukazuju na to da je luk kao glavni nosač doživio ili (izvjesno) doživljava deformacije koje zid iznad ne može pratiti bez da pukne.

Osim navedenih konstruktivnih pukotina, uočljive su konstruktivne pukotine na južnom, a naročito, znatno izraženije, na sjevernom zidu prednjeg dijela crkve. Skoncentrirane su ispod glavnih nosača stropnih greda, koji ujedno³¹ pripadaju donjem pojasu glavnih krovnih nosača. Unos reaktivne sile glavnih nosača krovne i stropne konstrukcije je nepravilan čime su izazvana jaka konstruktivna oštećenja na nosivim zidovima u vidu pukotina koje presijecaju zidove po čitavoj širini, a do danas su vidljivo uznapredovale do polovine visine zida, možda i na čitavoj visini. Oštećenja su jača na sjevernom zidu gdje se nalazi zvonik i istočno krilo samostana.

Pored ovih pukotina postoje *sekundarne pukotine* koje se nalaze sa jedne ili pak druge strane oštećenog elementa i nisu toliko uznapredovale da presijecaju element po čitavom presjeku. Karakteristične sekundarne pukotine uočavaju se u tjemenu intradosa svih lukova križišta te na spoju vanjskih lukova i zidova transepta. Pukotine na zidovima transepta možda pripadaju primarnim konstruktivnim pukotinama makar nisu vidljive sa vanjske strane odnosnog zida. Razlog tome je novoizrađena fasada objekta čime su „skriven“ pukotine s vanjske strane.

Estetskim pukotinama, smatramo razvijenu mrežu pukotina, isključivo malterskog sloja, izazvanih usljed promjena temperature i vlažnosti sredine te temperaturnog rada konstrukcije na koju je nanesen malter (kameni ili opečni zidovi i lukovi, drvene potkonstrukcije stropova, profilacije arhitektonske plastike i dr.).

III- ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima (Službeni glasnik BiH», br. 33/02 i 15/03) Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu. Odluka se zasniva na sljedećim kriterijima:

A. Vremensko određenje

B. Historijska vrijednost

C. Umjetnička i estetska vrijednost

- i. Kvalitet obrade
- ii. Kvalitet materijala

³¹ Jedan te isti element, drvena greda dužine cca 12,00 m, obavlja dvostruku funkciju: glavnog- nosač stropne konstrukcije i elementa glavnog nosača krovne konstrukcije.

- iii. Proporcije
- iv. Kompozicija
- v. Vrijednost detalja
- vi. Vrijednost konstrukcije

D. Čitljivost (dokumentarna, naučna, obrazovna vrijednost)

- i. Materijalno svjedočanstvo o manje poznatim historijskim periodima
- ii. Svjedočanstvo o historijskim promjenama

F. Simbolička vrijednost

- i. Ontološka vrijednost
- ii. Sakralna vrijednost
- iii. Tradicionalna vrijednost
- iv. Vežanost za rituale ili obrede
- v. Značaj za identitet grupe ljudi

G. Ambijentalna vrijednost

- i. Odnos oblika prema ostalim dijelovima cjeline
- ii. Značenje u strukturi i slici grada
- iii. Objekat ili skupina objekata je dio cjeline ili područja

H. Izvornost

- iii Namjena i upotreba
- v Položaj i smještaj u prostoru
- vi Duh i osjećanja
- vii Drugi unutarnji i vanjski činitelji

I. Jedinственost i reprezentativnost

- i. Djelo vrhunskog graditelja ili umjetnika

J. Cjelovitost

- i. Fizička cjelovitost (kompaktnost).

Sastavni dio ove odluke su:

- Imovinsko-vlasnička dokumentacija

- Kopija katastarskog plana, k.č. 1121, k.o. Fojnica (3), br. p.l. 6F 16 27-2, Razmjera 1:1500, izdata 31.05.2011. godine od strane Službe za urbanizam, obnovu, građenje, katastar i imovinsko-pravne poslove Općine Fojnica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina;
- Kopija katastarskog plana, k.č. 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1128, 1129, 1130, 1131, 3736 i 3737, k.o. Fojnica (3), Razmjera 1:2000, izdata 03.11.2011. godine od strane Službe za urbanizam, obnovu, građenje, katastar i imovinsko-pravne poslove Općine Fojnica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina;
- Katastarskoknjižni izvadak, broj katastarskoknjižnog uloška 680, od 31.05.2011. godine, za zemljišnu parcelu br. 1121, k.o. Fojnica; unutar zemljišne parcele br. 1121, u popisnom listu A, navedeno je ukupno 12 „kultura“ ukupne površine od 4517 m²; izdala Služba za urbanizam, obnovu, građenje, katastar i imovinsko-pravne poslove Općine Fojnica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.
- Katastarskoknjižni izvadak, broj katastarskoknjižnog uloška 680, od 03.11.2011. godine, za zemljišne parcele br. 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1128, 1129, 1130, 1131, k.o. Fojnica(3); navedeno je ukupno 26 „kultura“

ukupne površine od 63.803 m²; izdala Služba za urbanizam, obnovu, građenje, katastar i imovinsko-pravne poslove Općine Fojnica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

- Katastarskoknjižni izvadak, broj katastarskoknjižnog uložka 520, od 03.11.2011. godine, za zemljišnu parcelu br. 3736, k.o. Fojnica(3); navedeno je ukupno 2 „kulture“ ukupne površine od 64+11.944 m²; izdala Služba za urbanizam, obnovu, građenje, katastar i imovinsko-pravne poslove Općine Fojnica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.
- Katastarskoknjižni izvadak, broj katastarskoknjižnog uložka 679, od 03.11.2011. godine, za zemljišne parcele br. 3736 i 3737, k.o. Fojnica(3); navedeno je ukupno 2 „kulture“ ukupne površine od 31.152 m²; izdala Služba za urbanizam, obnovu, građenje, katastar i imovinsko-pravne poslove Općine Fojnica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

- Dokumentacija o prethodnoj zaštiti dobra

- Uvjerenje Zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti Bosne i Hercegovine u Sarajevu, broj 08-503-1/80, od 19.06.1980. godine, o upisu Samostana u Fojnici (zaštićen rješenjem Zavoda br. UP-I-08-18-4/73, od 02.04.1973. godine i upisan u Registar pod brojem 547) i Inkonabula (zaštićene rješenjima Zavoda UP-I-189-2 do UP-I-209-2 od 20.10.1969. godine i upisane u Registar od broja 291 do broja 311) u Centralni registar spomenika kulture.
- Odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika broj: 04-02-15/04-3, od 31. august 2004. godine u proglašenju Pokretnog dobra – Muzejske zbirke i bibliotečkog fonda Franjevačkog samostana Duha Svetoga u Fojnici nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

- Fotodokumentacija:

- fotografije postojećeg stanja **Graditeljske cjeline crkve Svetoga Duha i Franjevačkog samostana u Fojnici** snimljene su 20. maja 2011. godine; fotografirali: arh. Emir Softić i etnolog Slobodanka Nikolić (fotografirano digitalnim fotoaparatom Canon Power Shot S5IS)
- ustupljena fotodokumentacija Franjevačkog samostana u Fojnici

- Tehnička dokumentacija:

A. SAMOSTANSKA I ŽUPNA CRKVA POD KRIŽOM U FOJNICI, PROJEKT POSTOJEĆEG STANJA, *Naručilac: Franjevački samostan Duha Svetoga; Projektant: GEOTEHNIKA '94 d.o.o. ZA IZVOĐENJE I PROJEKTIRANJE GEOTEHNIČKIH I SPECIJALNIH GRAĐEVINSKIH RADOVA, Mostar, novembra 2010. godine:*

a. GRAFIČKI PRILOZI

- 1/18 Geodetski snimak - Situacija M 1:150
- 2/18 Geodetski snimak - Uzdužni presjek M 1:150

- iii. 3/18 Tlocrt poda crkve (nivo ±0.00) M 1:100
- iv. 4/18 Tlocrt poda kora (pjevališta) (nivo +4.42) M 1:100
- v. 5/18 Tlocrt krovišta (nivo +12.40) M 1:100
- vi. 6/18 Tlocrt kupole (nivo +15.25) M 1:100
- vii. 7/18 Presjek A-A (uzdužni presjek - pogled jug) M 1:100
- viii. 8/18 Presjek B-B (uzdužni presjek - pogled sjever) M 1:100
- ix. 9/18 Presjek C-C (presjek kroz zvonik - pogled jug) M 1:100
- x. 10/18 Presjek D-D (poprečni presjek 1 - pogled zapad) M 1:100
- xi. 11/18 Presjek E-E (poprečni presjek 2 - pogled istok) M 1:100
- xii. 12/18 Presjek F-F (poprečni presjek 2 - pogled zapad) M 1:100
- xiii. 13/18 Istočno pročelje M 1:100
- xiv. 14/18 Južno pročelje M 1:100
- xv. 15/18 Zapadno pročelje M 1:100
- xvi. 16/18 Sjeverno pročelje M 1:100
- xvii. 17/18 Peto pročelje M 1:100
- xviii. 18/18 Snimak oštećenja konstrukcije M 1:200

B. dokumentacija iz arhiva samostana Fojnica

Korištena literatura

Tokom vođenja postupka proglašenja **Graditeljske cjeline crkve Svetoga Duha i Franjevačkog samostana u Fojnici** i nacionalnim spomenikom, korištena je sljedeća literatura:

- 1882. Fra Vladić, Jeronim, *Uspomene o Rami i ramskom franjevačkom samostanu* (Zagreb, 1882), reprint izdanje, Zagreb, 1991.
- 1884. Fra Nedić, Martin, *Stanje redodržave Bosne Srebrene, poslije pada kraljevstva bosanskoga pak do okupacije*, Đakovo, Tisak biskupijske tiskare, Naklada piščeva, 1884.
- 1912. Fra. J. Jelenić, *Kultura i bosanski franjevci*, Svjetlost, Sarajevo, fototip naklade iz 1912. Sarajevo, 1990.
- 1913. Fra. M. Batinić, *Franjevački samostan u Fojnici od stoljeća XIV-XX*, Zagreb, 1913.
- 1933. A. Solovjev, *Postanak ilirske heraldike i porodica Ohmućević*, Glasnik skopskog naučnog društva, knj. XII, tom 6, 1933, Skopje, 79-127.
- 1954. A. Solovjev, *Prinosi za bosansku i ilirsku heraldiku*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu ns sveska IX arheologija, 1954, Sarajevo, 87-135.
- 1964. Enciklopedija likovne umjetnosti, Jugoslovenski leksikografski zavod, Tom 3, Zagreb, MCMLXIV, 2.

1964. Berislav Gavranović, *Sudbina važnijih starih dragocijenosti iz naših triju historijskih samostana i biskup Strossmayer*, Dobri pastir sv I-IV, godina XIII-XIV, Sarajevo, 1964, 225-270.
1978. Desanka Kovačević-Kojić, *Gradska naselja srednjovjekovna bosanske države*, Sarajevo 1978.
1980. Enciklopedija hrvatske povijesti i kulture, Školska knjiga, Zagreb, 1980, 237.
1982. Opća enciklopedija, Jugoslovenski leksikografski zavod, Tom 4, 8, Zagreb, 1982, 427, 223.
1984. Likovna enciklopedija Jugoslavije, Jugoslovenski leksikografski zavod, Tom 1, Zagreb, 1984, 261.
1984. Stari franjevački samostani Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1984.
1988. S. Rakić, *Slikarstvo i skulptura. Blago franjevačkih samostana Bosne i Hercegovine*, 13-66, Sarajevo, 1988.
1988. Đ. Basler, *Metal. Blago franjevačkih samostana Bosne i Hercegovine*, 67-94, Sarajevo, 1988.
1988. Jelena Ivoš, *Tekstil, Blago franjevačkih samostana Bosne i Hercegovine*, 67-94, Sarajevo, 1988.
1990. Blago franjevačkih samostana, Katalog izložbe, Zagreb, 1990.
1990. A. Rašidbegović, V. Hunski, *Knjižno blago*, Blago franjevačkih samostana Bosne i Hercegovine,
1990. Jelenić, Julijan, *Kultura i bosanski franjevci I i II*, Fototip izdanja iz 1912. godine, Svjetlost, Sarajevo, 1990.
1991. Marko Karamatić, *Franjevačka provincija Bosna Srebrna (Šematizam)*, Sarajevo, 1991.
1992. M. Karamatić, *Franjevci Bosne Srebrene u vrijeme austrougarske uprave 1878- 1914*, Sarajevo, 1992.
2002. Simo Ćirković, Desanka Kovačević-Kojić, Ruža Ćuk, *Staro srpsko rudarstvo*. Prometej, Novi Sad, 2002.
2002. Fra Lucić, Ljubo, *Rama kroz stoljeća* (Izdavači: Franjevački samostan Rama-Ščit, Svjetlo riječi iz Sarajeva), Rama-Ščit, 2002.

2003. Lašvanin Nikola, *Ljetopis* (priredio, latinske i talijanske dijelove preveo, uvod i bilješke napisao Ignacije Gavran), Sarajevo; Zagreb: Synopsis, 2003.

Građa iz fonda Arhiva Franjevačkog samostana u Fojnici

www.hgu.hr

www.fojnica-samostan.com

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

*Emir Softić, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za spomenike graditeljskog naslijeđa
u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika*

Učesnik u istraživanju i izradi Prijedloga odluke

(autor dijela o pokretnom naslijeđu):

*Slobodanka Nikolić, profesor geografije i etnologije,
saradnik za pokretno naslijeđe u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika*